

Key words: *choral performance, professional education, concert traditions, musical regionalism.*

Стаття поступила до редакції 24.01.2020, прийнята до друку 24.02.2020.

УДК 78.721

DOI: <https://doi.org/10.33398/2310-0583.2020.46.354.369>

Анна Утіна

ВИКОРИСТАННЯ АСОЦІАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ТРИЗВУКІВ ТА ЇХ ОБЕРНЕНЬ НА СЛУХ

Утіна Анна Миколаївна – кандидат мистецтвознавства, Початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад «Костянтинівська школа мистецтв», Костянтинівка (Україна). E-mail: ramina.uan@gmail.com
ORCID 0000-0001-9502-3296

Використання асоціативного мислення при визначенні тризвуків та їх обертень на слух

В статті розглядається методика розвитку гармонічного слуху в учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, що спирається на механізми асоціативного мислення. Увагу зосереджено на методах слухового розпізнавання тризвуків, сектакордів та квартсектакордів, наголошено на важливості їх цілісного сприйняття. Запропоновано для підкріплення слухових вражень зоровими використовувати героїв популярного серед сучасних дітей мультфільму «Мадагаскар», надано таблицю, що фіксує паралелі між фізичним та емоційним станом олюднених героїв мультфільму та фонізмом тих чи інших акордів.

*Обґрунтовано доцільність поєднання слухового розпізнавання акордів з вивченням англійської мови в межах інтегративного курсу «Музична грамота і англійська мова», розробленого автором статті. Знайдено слова-епітети, що віддзеркалюють почуття персонажів мультфільму «Мадагаскар» та встановлюють зв'язки між фонізмом кожного типу акорду та характеристиками емоцій: *nice, angry, kind, sad, happy, glad*. Описано спеціальні форми роботи, застосовані для включення асоціативного механізму: прослухування англомовних пісень та їх подальше розучування із паралельним роз'ясненням змісту незнайомих слів-емоцій; розпізнавання на слух емоцій, втілених у музиці, з одночасним застосуванням англійської лексики; закріплення вивчених*

слів через спів пісень з циклу «Емоції» та паралельною демонстрацією карток Г. Домана; виконання лінгвістичних та музичних вправ, спрямованих, з одного боку, на запам'ятовування відповідної лексики, з іншого, на формування «чистого» інтонування та ладових тяжінь; проектування англійських слів-емоцій на фонізм тризвуків та їх обернень. Запропоновано рекомендувати учням використовувати елементи театралізації в процесі слухового аналізу та, спираючись на технології мультисенсорного навчання, розмальовувати слова у кольори, що з ними асоціюються.

Ключові слова: *сольфеджіо, гармонічний слух, асоціативне мислення, тризвуки та їх обернення, інтеграція англійської мови та музики.*

Постановка проблеми. Широкий спектр можливостей, що відкриває перед нами асоціативне мислення, давно і плідно використовується у різних сферах життєдіяльності людини, в тому числі і у педагогіці. Асоціації, тобто поєднання нового з вже знайомим, часто стають інструментом пізнавальної активності, а для дітей – це найприродніший шлях розуміння складних явищ, які складають предмет навчання. У музичній педагогіці асоціативне мислення використовується як фундамент для вибудовування зв'язків між чутним та видимим, звуками та почуттями, художнім та життєвим досвідом. Активізація асоціативних процесів у виконавській практиці пробуджує творчу уяву та сприяє формуванню в свідомості учнів звукообразів, які повинні бути донесені до слухача. Ефективно може застосовуватися механізм асоціацій і в рамках вивчення музично-теоретичних дисциплін, зокрема, на уроках сольфеджіо з метою розвитку гармонічного слуху.

Одна з найважливіших тем музично-теоретичного циклу, що вивчається у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах, – акорди. Цій темі присвячено багато уваги з боку викладачів, методистів та науковців. Численні дефініції дають уявлення про сутність поняття та еволюцію у його тлумаченні. Як приклад наведемо визначення Ю. Тюліна, що датується 1937 роком, та колективу харківських авторів, яке фігурує в «Українському словнику музичних термінів», надрукованому у 2008 році: «одночасне сполучення як мінімум трьох тонів, розташованих по терціях» [8, с. 19] та «комплекс тонів, який утворює конструктивно цілісну одиницю музичної тканини» [5, с. 7]. Досить різноманітними є і класифікації акордів, що спираються на структурні параметри:

терцієві та нетерцієві, однорідно-інтервальні та неоднорідно-інтервальні, терцієво-секстові, кварто-квінтові, секундові та змішані. Оскільки в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах вивчають тільки акорди терцієво-секстової структури, то надалі мова йтиметься лише про них.

Аналіз досліджень і публікацій. Більшість методистів-сольфеджистів наголошують на тому, що слухове розпізнавання акордів повинно базуватися на цілісності їх сприйняття. О. Давидова, зокрема, підкреслює наступне: «сприйняття гармонічних співзвуч повинно бути засновано на відчутті та впізнаванні їх за забарвленням звуку» [3, с. 42]. А. Барабошкіна і Н. Котікова дотримуються думки про те, що «до ознайомлення з інтервальною будовою акордів слід переходити лише після того, як вони будуть міцно засвоєні слухом», та застерігають від «мелодичного» способу слухового розпізнавання акордів: «При слуховому аналізі інтервалів та акордів, взятих у гармонічному звучанні, педагоги рідко звертають увагу на характер співзвуччя. Частіше вони орієнтують учнів на приспівування кожного звуку, що фактично не розвиває гармонічний слух і не знайомить з особливістю звучання кожного інтервалу чи акорду» [2, с. 78].

На необхідності розпізнавання акордів за їх індивідуально-характерним звучанням, тобто фонізмом, наполягає і Л. Масленнікова, вважаючи найважливішою умовою розвитку гармонічного слуху саме сприйняття акорду в його цілісності та нерозчленованості та підкреслюючи безпосередній зв'язок гармонічного слухання із певним емоційним відчуттям [4, с. 78].

Методам розвитку гармонічного слуху на початковому етапі музичного навчання присвячена дисертація Л. Самойлової [6]. Спираючись на експериментально перевірені дані, дослідниця доводить ефективність сприйняття музики у паралелі із зоровим асоціативним рядом. На її думку, одночасна демонстрація звукових та візуальних об'єктів, взаємопов'язаних емоційно та образно, забезпечує стійке запам'ятовування їх на основі асоціативного зв'язку. Враховуючи вік учнів, Л. Самойлова пропонує закріплювати «за кожним гармонічним елементом (інтервалом, акордом) <...> образ якогось казкового героя, що відображує характер його звучання» [6, с. 15].

Аналогічну позицію відстоювала і Валентина Миколаївна Ситнікова – викладач Костянтинівської школи мистецтв. Своєю

багаторічною плідною працею вона доводила, що трирічні учні визначають акорди на слух на тому ж рівні, що і випускники. Основа її методики полягала у використанні асоціативного мислення, яке допомагає учням запам'ятовувати акорди, спираючись на власні почуття та емоції. За цією методикою однією з перших навчалася і автор статті.

Мета статті – виявити можливості асоціативного мислення у слуховому розпізнаванні акордів терцієво-секстової структури та запропонувати прийоми практичного засвоєння тризвуків, секстакордів та квартсекстакордів в межах інтегративного курсу «Музична грамота і англійська мова», розробленого автором.

Виклад основного матеріалу. При засвоєнні акордів зазвичай в центрі уваги знаходяться два моменти: їх нотна фіксація та слухове розпізнавання. Техніка письмового запису тризвуків, секстакордів та квартсекстакордів передбачає наступну послідовність: спочатку визначення «скелету» акорду, тобто нот, з яких складається акорд – без знаків, а далі – підрахунок кількості півтонів в кожному інтервалі. Кількість напівтонів учні вивчають під час ознайомлення з таблицею «Інтервали»¹, що ж стосується слухового розпізнавання акордів, то для цього знати кількість напівтонів не обов'язково, адже в цьому випадку акцент зміщується на цілісність сприйняття, на фонізм співзвуччя. Як вже вказувалося вище, методисти застерігають від проспівування звуків акорду під час його звучання або відразу після цього, однак на підготовчій стадії роботи – при виконанні інтонаційних вправ – цей прийом може бути ефективним. Так, В. М. Ситнікова вважала доречним проспівування акордів (за аналогією з інтервалами) як початкових мелодичних зворотів відомих пісень. Створена нею асоціативна таблиця акордів мала наступний вигляд:

Акорд	Пісня	Почуття звуконаслідування /	Зображення
B5/3	«Капітан, капітан, улыбнитесь»	«Ха-ха-чу я»	

¹ Про засвоєння інтервалів мова йшла у статті: Утіна А. М. Асоціативне мислення як провідний метод визначення інтервалів на слух. *Музикознавчий універсум: наук. зб. ЛНМА ім. М. В. Лисенка*. Львів, 2020. Вип. 45. С. 28–44.

M5/3	«Подмосковные вечера»	«Мне грустно»	
B6	«Над полями, да над чистыми»	«Секстакорд»	—
M6	«Похоронный марш»	—	—
B6/4	«Лугом еду, коня веду»	—	—
M6/4	Приспів пісні «Любимый Джаз»	—	—

Діти, що навчалися за цією таблицею в період з 1993 по 2002 рік, не відчували розрив між власними пісенними вподобаннями та пропонованими вчителем, тому що приклади були взяті із концертного репертуару старшого хору, керівником якого була Валентина Миколаївна («Улюблений джаз»), з власного вокального репертуару викладача («Підмосковні вечори»), з номерів, обраних для дво-, три- та чотириголосного співу на уроках сольфеджіо та підбору акомпанементу. Природно, що майже за двадцять років вказані пісенні приклади втратили актуальність. Прагнення оновити музичні приклади в таблиці ініціювало звернення до пісенного матеріалу, який міститься у сучасних навчальних посібниках або вивчається дітьми на уроках музичної літератури в розділі «Український музичний фольклор»:

B5/3 – «Добрий вечір, дівчино»

M5/3 – «Десь тут була подоляночка», або «Туман Яром»

B6 – «Ой на горі цигани стояли»

M6 – «Вечір на дворі»

B6/4 – «І шумить, і гуде»

M6/4 – «Ой учора із вечора»

Однак в процесі підбору українських пісень виникла проблема відшукати автентичні зразки із інтонаціями зменшеного та збільшеного тризвуків, особливо на початку мелодій. До того ж, невирішеною залишалася проблема розвитку гармонічного слуху. Тож, було вирішено піти іншим шляхом та, використавши евристичний метод навчання, сконцентрувати увагу учнів на власних

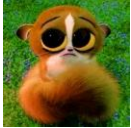

почуттях та емоційному стані під час прослуховування тризвучних акордів.

При сприйнятті звучання збільшеного та зменшеного тризвуків більшість учнів зазначала, що вони відчують певний дискомфорт. Розмірковуючи, чому збільшений тризвук отримав свою назву, учні використовували епітети *«широкий»*; *«надутий»*; *«такий, що вибухне»*; *«такий, що розкривається»*. На питання «чому розкривається акорд?» було надана логічну відповідь *«Тому, що йому спекотно»*. Тож, для позначення збільшеного тризвуку використовуємо асоціацію *«Спекотно»*, а зменшеного тризвуку, по контрасту з цим, – *«Холодно»*. Як правило, учні демонструють жестами відчуття холоду та спеки, реалізуючи свої акторські здібності. Намагаємось відчувати саме забарвлення акорду, проспівувати *«Спе-кот-но»* або *«Хо-лод-но»* лише тоді, коли є труднощі із визначенням акордів.

Отримані слухові враження учнів пропонуємо підкріпляти зоровими. Перші кроки у поєднанні слухових та зорових асоціацій при визначенні акордів на слух були зроблені В. М. Ситніковою: як бачимо в таблиці, мажорний тризвук втілюється через образ доброго та позитивно налаштованого Кота Леопольда, а мінорний – через образ бешкетників-мишей з циклу мультфільмів *«Кіт Леопольд»*. Однак, як і у випадку з піснями, радянський мультфільм не викликає у сучасних дітей чітких асоціацій, тож, асоціативним джерелом було обрано героїв популярного сьогодні мультфільму *«Мадагаскар»*. Так, для позначення збільшеного та зменшеного тризвуків доречним виявилось використовувати образи Глорії (товстенької бегемотихи) та Мелмана (жирафа з тонкою шиєю). Алекс – спритний лев, який завжди посміхається та дивує публіку акробатичними трюками, символізує мажорний тризвук, а Марті – зебра, який обожно розважатися, але часто сумує від нестачі уваги, – мінорний. За іншими героями мультфільму – лемурами Мортгом та королем Джуліаном – закріплено, відповідно, секстакорд і квартсекстакорд: вибір маленького лемура Морта для позначення секстакорду був обумовлений тим, що в основі акорду – інтервал терція, кварта ж, покладена в основу кварт секстакорду, має ширший діапазон і тому лемуру Джуліан – «вищий» за Морта. Таким чином, звучання акорду має викликати в учнів зорову асоціацію та сприяти розвитку емоційного інтелекту (Emotion Quotient), тобто «вміння розуміти свої

і чужі емоції, вміння конструктивно їх висловлювати, розуміти почуття і переживання оточуючих» [7, с. 2].

Для проспівування акордів під час інтонаційних вправ були обрані почуття олюднених героїв мультфільму, їх фізичний та емоційний стан:

Позначення	Зображення	Позначення	Зображення
B5/3		M 5/3	
Мажорний тризвук		Мінорний тризвук	
«Посміхаюсь»		«Сумую»	
3б 5/3		Зм 5/3	
Збільшений тризвук		Зменшений тризвук	
«Спекотно»		«Холодно»	
B6		M6	
Мажорний секстакорд		Мінорний секстакорд	
«Стрибаю»		«Спіткнувся»	
B6/4		M6/4	
Мажорний квартсекстакорд		Мінорний квартсекстакорд	
«Ось і я, ось і я, ось і пісенька моя»		«Я хворів, не співав та по джунглях не гуляв»	

Розпізнавання акордів на слух на уроках сольфеджіо пропонується поєднувати з вивченням англійської мови. Доцільність інтеграції англійської мови та музично-теоретичних дисциплін вже обговорювалася автором в попередніх статтях¹. 3 01 вересня 2020

¹ Утіна А. М. Інтегративні зв'язки між англійською мовою і сольфеджіо. *Музичне мистецтво і культура: наук. вісник ОНМА імені А. В. Нежданової*. Одеса, 2018. Вип. 27, кн. 1. С. 320–323; Утіна А. М. Асоціативне мислення як

року в Костянтинівській школі мистецтв офіційно розпочалось викладання інтеграційного курсу «Музична грамота і англійська мова», розробником якого є автор статті. Впродовж чотирьох років (2016–2020), в процесі пошукової роботи, було зібрано матеріал, який став основою навчальної програми. Бесіди з батьками учнів-першокласників показали, що вони не тільки не забороняють своїм чадам відвідувати курс, а й приємно вражені можливістю вивчення музичної грамоти паралельно з іноземною мовою, володіння якою в наші дні є «*must have*» для кожної культурної людини. Тож, в рамках розробки методичного забезпечення предмету «Музична грамота і англійська мова» було вирішено продовжити роботу над створенням асоціативних таблиць з використанням англійської мови. Так само, як і у таблиці інтервалів, було знайдено слова-епітети, що віддзеркалюють почуття людини (на прикладів олюднених героїв мультфільму «Мадагаскар»), їх фізичний та емоційний стан. З метою використання таблиці в інтонаційних вправах кількість нот акордів узгоджено із кількістю складів, необхідних для проспівування акорду:

Позначення	Назва	Склад / кількість півтонів	Текст	Зображення
Triads				
Dur 5/3 Maj. 5/3	Мажорний тризвук Major triad	v3 + m3	I'm smiling	
		4 + 3		
moll 5/3 min. 5/3	Мінорний тризвук Minor triad	m3 + v3	I am sad	
		3 + 4		
aug. 5/3	Збільшений тризвук Diminished triad	m3 + m3	I am hot	
		3 + 3		
dim5/3	Зменшений тризвук Augmented triad	v3 + v3	I am cold	
		4 + 4		

Inversion of Triads			
Maj. 6	Мажорний секстакорд Major six-three chord	M3 + ч4	I am glad
		3 + 5	
min.6	Міжорний секстакорд Minor six-three chord	в3 + ч4	I am hurt
		4 + 5	
Maj. 6/4	Мажорний кварт секстакорд Major six-four chord	ч4 + в3	Look at me, look at me I'm so happy to be free
		5 + 4	
min.6/4	Міжорний квартсекстакорд Minor six-four chord	ч4 + м3	I'm so blue, I'm so blue I can't play I have a flu
		5 + 3	

Chords

Moderato *f* Andante *p* Lento *mf* Vivo *mp*

I am smi - ling I am sad I am hot I am cold

Inversion of Triads

5 Moderato *f* Andante *p*

I am glad! I am hurt

9 Vivo *ff*

Look at me, look at me, I'm so hap - py to be free!

12 Andante *mp*

I'm so blue, I'm so blue, I can't play I have a flue.

В наведеному музичному прикладі продемонстровані різновиди мелодичних рухів (вгору та вниз), темпова палітра (Lento, Andante, Moderato, Vivo), різнобарвність штрихів (staccato/legato) та нюансів (*mp*, *p*, *mf*, *f*). По-перше, це сприяє уникненню будь-якого кліше та, по-друге, допомагає вчителю розкрити та донести унікальність кожного акорду.

Метод вивчення звукового забарвлення співзвуч та одночасного засвоєння англійських слів з метою вільного оперування ними при створенні асоціацій дітям вже знайомий, адже ще у першому класі вони вивчали музичні звуки разом із буквами англійського алфавіту, якими їх прийнято позначати, паралельно запам'ятовуючи назви кольорів веселки, що зазвичай асоціюються з кожним із звуків гами. Тоді ж виявлялися та закріплювалися асоціативні зв'язки між уявленнями про конкретних тварин та звучанням певних регістрів, які виникають у дітей молодшого шкільного віку. Пізніше, у другому класі, знайомство з музичними інтервалами відбувалося через аналогії з мовою тварин у її англійській версії. Нарешті, при вивченні акордів пропонується встановлювати зв'язки між фонізом кожного типу акорду та характеристиками емоцій: *nice, angry, kind, sad, happy, glad* тощо. Для включення асоціативного механізму пропонуються спеціальні форми роботи¹. Зупинимось на декількох з них.

1. Ефективним є прослухування англомовних пісень та їх подальше розучування із паралельним роз'ясненням змісту незнайомих слів, які позначають емоції. Так, наприклад, в пісні Д. Агая «A touch of blue» [11] слід привернути увагу учнів до слова *blue*, що означає синій колір, а також сумний настрій:

Oh, boo – hoo! (кахи-кахи)

Think I have a flu (Здається, я захворіла).

It's a nice day, but I can't play (Такий чудовий день, але я не можу гуляти),

I'm so blue (Мені так сумно).

З метою відповідності музичного матеріалу цілі уроку – засвоєнню інтонацій акордів – оригінальна мелодія пісні була змінена шляхом додавання мелодичних зворотів, побудованих по звуках M6/4:

¹Деякі з цих форм було розглянуто авторкою на обласному методичному занятті для викладачів музично-теоретичних дисциплін Донецької області у 2017 році. Відео-урок за темою «Особливості засвоєння емоційних позначень в музиці», проведений з учнями третього класу, які навчаються за восьмирічною програмою, зайняв I місце на V Всеукраїнському конкурсі-фестивалі музичного мистецтва «Art-Dominanta» (м. Харків, 2018) в номінації «Методична майстерність».

Тож, в процесі розучування пісні Д. Агая «A touch of blue» учні знайомляться із фразами, які передають фізичний та психологічний стан героїні пісні («I'm so blue», «I have a flue»), а також засвоюють інтонацію мінорного квартсекстакорду.

2. Наступним кроком можуть стати аналітичні вправи, а саме, розпізнавання на слух емоцій, втілених у музиці. Матеріалом пропонуємо обрати п'єси В. Соляникова «Годиннички» та «Пізня осінь». В першій з названих п'єс домінує світлий, радісний настрій, тож, вибудовуючи міжвидові мистецькі асоціації, пропонуємо дітям підібрати відповідне зображення з серії пейзажних ілюстрацій або закарбувати виниклі асоціації у власних малюнках. Попутно проводимо бесіду про емоції, що викликає музика, в якій світить сонечко: радість, щастя, веселощі. З метою закріплення на слух звучання тризвуків акцентуємо увагу учнів на останніх трьох звуках в партії лівої руки: *соль – сі – ре*, які складають великий тризвук (B5/3). Поєднуючи слухові та зорові враження учнів, викладач декілька разів грає цей акорд в гармонічному та мелодичному викладі, одночасно демонструючи на екрані зображення сонця (sun).

П'єсу В. Соляникова «Пізня осінь» прослуховуємо без попереднього оголошення її назви та з'ясовуємо, що цього разу виникають інші емоції – сум, нудьга, самотність, а небо в уявному пейзажі наразі зтягнуте хмаринками. Викладач звертає увагу учнів на перший акорд – мінорний тризвук (M5/3), який утворюється завдяки органному пункту *ре – ля* в басу та нот *ля – фа – ля* в мелодії. Для закріплення отриманих слухових вражень, учні вслуховуються в звучання акорду та роздивляються екран зображення хмаринки (cloud).

Нарешті, підключаємо англійську лексику – слова *sun* та *cloud*, які вербалізують чутне та видиме, і після чергового прослухування п'єс В. Соляникова просимо дітей обрати адекватну до кожної з них характеристику: *sun* / *cloud* у «Годинничках», *sun* / *cloud* – у «Пізній осені». Задля міцнішого засвоєння використовуємо роботу із картками – збираємо слова «*sun*», «*cloud*» з перемішаних букв.

3. Знайомство зі словами-емоціями має бути поглиблено через пригадування раніше вивчених слів та додавання по їх переліку нових. Усі слова необхідно обговорити разом із емоціями, що ними позначаються. Результатом такого обговорення може стати умовний розподіл емоцій на позитивні та негативні:

Позитивні	Переклад	Негативні	Переклад
Щасливий	<i>Happy</i>	Сумний	<i>Sad</i>
Задоволений	<i>Glad</i>	Самотній	<i>Lonely</i>
Милий	<i>Nice</i>	Нещасливий	<i>Unhappy</i>

Вивчені слова доцільно закріпити через спів пісень з циклу «Емоції» (музика А. Утіної, вірші О. Пилипенко). Спів має супроводжуватися демонстрацією учнями карток Г. Домана, які ілюструють зміст емоції кожного віршу. Також англійські слова-емоції можна поєднувати з вже відомими словами, а саме, із назвами тварин, які вивчалися у першому класі, частково – під час знайомства з октавами та регістрами, частково – під час вивчення інших тем: наприклад, а *lonely dinosaur* (самотній динозавр), а *happy hippo* (щасливий бегемот), а *an envious bunny* (зздрісний заєць), *kind dog* (добрий пес), а *an angry squirrel* (розлючена білка), а *sad donkey* (сумний віслучок), а *interested cat* (допитливий котик), а *glad rhino* (радісний носоріг):

4. Вивчені та повторені англійські слова слід закріпити двома різними способами: по-перше, через виконання лінгвістичних завдань, по-друге, музичних. Лінгвістичні завдання можуть являти собою, наприклад, складання слів-емоцій з окремих букв (*happy, sad*) або утворення словосполучень із фрагментів зображень (*Funny sun, Nice mice, Glad cat, Angry eagle, Charming child, Pink cow*):

Музичні завдання мають одночасно з засвоєнням нових англійських слів сприяти розвитку певних інтонаційних та слухових навичок. Так, обираючи пісенний матеріал, слід враховувати, з одного боку, наявність у поетичному тексті відповідної лексики, а з іншого, спрямованість на формування «чистого» інтонування та ладових тяжінь. Зокрема, вибір при вивченні теми «Емоції» пісень Д. Агая «Rain, go away» та «Early morning» обумовлений їх контрастним характером – сумним у першій пісні та веселим у другій. З метою формування асоціативного ланцюга «емоція – англійська лексика – фонізм тривуків» викладач надає учням запитання, відповіді на які дають змогу дійти висновку про зв'язок між фразою «I am sad» і звучанням M5/3 та фразою «I'm smiling» і

звучанням В5/3¹. Крім того, вибір вказаних пісень Д. Агая доцільним і з іншою причини – тематичної «незалежності» вокальної та фортепіанної партій: партія фортепіано тут не дублює вокальну мелодію, що є корисним засобом розвитку слуху, на думку деяких методистів, як то, наприклад, А. Барабошкіної та Н. Котікової [2].

5. Від знайомства зі словами-емоціями на прикладі музичних творів нитка безпосередньо протягується до слів-емоцій, знайдених для розпізнавання тризвуків та їх обернень. Так, під час проведення слухового аналізу учням надаються наступні рекомендації:

- при відповіді, який саме акорд звучить, використовувати елементи театралізації – зобразити мімікою або рухами психологічні (happy, sad, glad, blue, lonely) або фізичні (hot, cold, hurt, a flue) стани. Зокрема, для позначення акордів, увага на яких акцентувалася при вивченні англомовних пісень та прослуховуванні п'єс В. Соляникова використовуємо наступні слова-емоції: В6/4 – «happy», М5/3 – «sad», В6 – «glad».

- спираючись на технології мультисенсорного навчання (TPR), запитувати в учнів: в який колір слід розмалювати слова? Зазвичай, слова, які мають всередині букву «А», синестетами змальовуються червоним кольором, а ті, що мають «О» – жовтим. Але сенсорні асоціації здебільше індивідуальні, тому отримані відповіді дадуть змогу підкреслити оригінальність та унікальність особистості кожного учня.

- наприкінці уроку учням пропонується надати зворотній зв'язок – висловити свої враження від уроку через лексику за темою «Емоції», «Фізичні стани». Найбільш вживані варіанти відповідей дітей: «I am glad», «Look at me, look at me I'm so happy to be free», «I'm smiling».

У такому синтезі конкретно-вербального та узагальнено-емоційного учням легше та природніше як вивчати англійські слова-

¹ Наведено запитання, що пропонуються дітям стосовно першої пісні: 1) Пісня про дощик сумна чи весела?(Сумна) 2) Як сказати «Сумна» англійською (Sad) 3) Яким чином герой може сказати, що йому сумно? (I am sad) 4) Чи можемо ми заспівати «I am sad» (мі-до-ля)? (Так, можемо. Між словесною та музичною фразою є згода). До другої пісні запитання аналогічні: 1) В другій пісні ранкове сонечко посміхається чи плаче? (посміхається) 2) Як ми можемо посміхнутися в текстовому повідомленні? (Завдяки смайлам) 3) Смайли – це «Посмішки» від англійського слова «Smile» 4) Чи можемо ми заспівати «I'm smiling» (до-ля-фа)? (Так, можемо. Між словесною та музичною фразою є згода).

емоції, так і визначати на слух гармонічні співзвуччя. Надалі цей синтез формуватиме основу для створювання музики до англомовних віршів із використанням вивчених тризвучних акордів.

Висновки. Опора на асоціативне мислення при визначенні тризвуків та їх обернень на слух є ефективним засобом розвитку гармонічного слуху, а зв'язок фонічного забарвлення акордів із певними емоційними станами та відповідною до цих станів англійською лексикою сприяє одночасному засвоєнню супутніх знань та навичок, зокрема, тих, що пов'язані із вивченням іноземної мови. Завдяки попередньому знайомству зі словами-емоціями на прикладі музичних творів учням легше та природніше вивчати слова-емоції, знайдені для співу тризвуків та їх обернень, а також засвоювати фонізм та звучання акордів в мелодичному викладенні. Надалі робота з акордами, словами-емоціями та героями-зображеннями продовжуватиметься у тональності. Особливо перспективними для розвитку дитини є творчі завдання, такі як підбір акомпанементу або створення мелодії, вони дають можливість відобразити пережиті дитиною почуття в музиці. До того ж, вміння висловлювати свої почуття робить дитину більш відкритою, комунікативною, сприяє формуванню вміння аналізувати свої емоції та фізичні стани.

Література

1. Аерова Ф. І. Практичні поради з методики викладання сольфеджіо. Київ : Державне вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. 64 с.
2. Барабошкина А. В., Котикова Н. Л. Некоторые вопросы воспитания музыкального слуха. *Вопросы методики преподавания в детской музыкальной школе*. Ленинград: Музыка, 1965. С. 65–78.
3. Давыдова Е. Сольфеджіо для 4 класса ДМШ. Методическое пособие Москва: Музыка, 1978. 78 с.
4. Масленкова Л. М. Интенсивный курс сольфеджіо. Санкт-Петербург : Союз художников, 2003. 174 с.
5. Очеретовська Н. Л., Цицалюк Н. М., Черемський К. П. Український словник музичних термінів. Харків : Атос, 2008. 178 с.
6. Самойлова Л. В. Развитие гармонического слуха на начальном этапе обучения музыке: автореф. дисс. ... канд. пед. наук. Екатеринбург, 2004. 21 с.
7. Токар Л. В. Емоційний інтелект як передумова розвитку успішної особистості: досвід роботи вчителя початкових класів. Орлове, 2019. 62 с.
8. Тюлин Ю. Н. Учение о гармонии. Москва: Музыка, 1966. 224 с.

9. Утіна А. М. Асоціативне мислення як провідний метод визначення інтервалів на слух. *Музикознавчий універсум: наук. зб. ЛНМА ім. М. В. Лисенка*. Львів, 2020. Вип. 45. С. 28–44.
10. Утіна А. М. Інтегративні зв'язки між англійською мовою і сольфеджіо. *Музичне мистецтво і культура : наук. вісник ОНМА імені А. В. Нежданової*. Одеса, 2018. Вип. 27, кн. 1. С. 310–323.
11. Agay D. Denes Agay'dan Piyano Çalmayı Öğrenelim 1. Kitap. Porte Müzik Eğitim Yayınları. 2013. 72 с.

References

1. Aerova, F. (1959) Practical advice on methods of teaching solfeggio. Kyiv: Derzhavne vid-vo obrazotvorchoho mistectva i muzichnoï literaturi URSR, 64 p. [in Ukrainian].
2. Baraboshkina, A. & Kotikova, N. (1978). Some issues of music education. *Questions of teaching methods in a children's music school*. Leningrad: Muzyka. P. 65–78 [in Russian].
3. Davydova, E. (1978). Solfeggio for the 4th grade ChMSh. Toolkit. Moscow: Muzyka, 78 p. [in Russian].
4. Maslenkova, L. (2003). Solfeggio Intensive Course. Sankt-Peterburg: Sojuz hudozhnikov, 174 p. [in Russian].
5. Ocheretovska, N., Tsitsalyuk, N., Cheremsky, K. (2008). Ukrainian dictionary of musical terms. Kharkiv: Athos, 178 p. [in Ukrainian].
6. Samoilova, L. (2004). Development of harmonic hearing at the initial stage of learning music: abstract. diss. ... cand. ped sciences. Yekaterinburg, 21 p. [in Russian].
7. Tokar, L. (2019). Emotional intelligence as a prerequisite for the development of a successful personality: the experience of primary school teachers. Orlov, 62 s. [in Ukrainian].
8. Tyulin, Yu. (1966). The doctrine of harmony. Moscow: Muzyka. 224 p. [in Russian].
9. Utina, A. (2020) Associative thinking as a leading method of determining the intervals by ear. *Musicological universe: science edition of LNMA named by M.V. Lysenko*. Lviv, 2020. Issue 45. P. 28–44 [in Ukrainian].
10. Utina, A. (2018). Integrative links between English and solfeggio. *Music and culture: scientific A.V. Nezhdanova ONMA Bulletin*. Odessa, issue 27, vol. 1. P. 310–323 [in Ukrainian].
11. Agay, D. (2013). Let's Learn To Play Piano byfrom Denes Agay. Book 1. Porte Müzik Eğitim Yayınları: 72 p. [in Turkish].

Anna Utina – Candidate in Art Criticism (PhD), Primary specialized educational art institution «Kostyantynovka School of Arts», Kostyantynivka (Ukraine). E-mail: ramina.uan@gmail.com
ORCID 0000-0001-9502-3296

The using of associative thinking in determining triads and their hearing

The methodology of the harmonious hearing development of primary specialized art schools students, based on the associative thinking mechanisms is being discussed in the following article.

Attention is focused on the methods of auditory recognition of triads, six-three chords and six-four chords, the importance of their holistic perception is noted. It is proposed to reinforce auditory impressions with the visual ones using the characters of the popular american cartoon "Madagascar". A table that reflects the parallels between humanized cartoon characters' physical and emotional state and the phonism of certain chords is given.

The expediency of combining auditory recognition of chords with the study of English within the framework of the integrative course "Musical theory and the English Language", developed by the author of the article, is presented. Words- epithets portray the feelings of the characters of the cartoon "Madagascar" are found and connections between the phonism of each type of chord and the whole range of emotions: nice, angry, kind, sad, happy, glad are established. Special techniques used to turn on the associative mechanism are described:

- *learning unfamiliar words-emotions while listening to English-language songs;*
- *finding out emotions in music compositions while listening; using English to express different emotions;*
- *performing songs from the series "Emotions" and demonstration of G. Doman's cards;*
- *the implementation of linguistic and musical exercises aimed, on the one hand, to memorize the appropriate vocabulary, on the other, to form "pure" intonation and moods;*
- *the projection of English words-emotions on the phonism of triads and their conversions.*

It is proposed to recommend students using theatrical elements in the process of auditory analysis and, based on multisensory learning technologies, color the words that are associated with them.

Key words: *solfeggio, harmonic hearing, associative thinking, triads and their inversions, English and music integration.*

Стаття поступила до редакції 15.01.2020, прийнята до друку 15.02.2020.